

BELGIË IN NEDERLAND

1914–1919

DE VLUCHTOORDEN HONTENISSE EN UDEN

DOOR

R. W. R. VERDEYEN

MET 53 AFBEELDINGEN

'S-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
1920

BELGIË IN NEDERLAND

1914–1919

DE VLUCHTOORDEN HONTENISSE EN UDEN

DOOR

R. W. R. VERDEYEN

MET 53 AFBEELDINGEN

'S-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
1920

INHOUD.

	Blz.
INLEIDING	1
I. DE GROOTE UITTOCHT	3
II. DE OPRICHTING DER VLUCHTOORDEN.	12
HET VLUCHTOORD TE HONTENISSE	31
HET VLUCHTOORD UDEN	73
I. DE UITERLIJKE VORMEN	75
A. Kennismaking.	75
B. De oprichting. De gebouwen.	76
II. HET INWENDIG LEVEN	85
A. Groei en Ontwikkeling	85
1. <i>Rose kaart en reglement van orde</i>	85
2. <i>Andere reglementen en voorschriften</i>	101
3. <i>Maatschappelijke vorming en karakter</i>	111
4. <i>De bevolking</i>	130
5. <i>Uitbreiding en verbouwing</i>	156
B. Het Raderwerk	164
1. <i>De kleedingvoorziening</i>	164
2. <i>Geneeskundige hulp</i>	173
3. <i>De voeding</i>	192
4. <i>De werkverschaffing</i>	201
5. <i>De post</i>	233
6. <i>Het godsdienstig leven</i>	235
7. <i>Lager onderwijs</i>	241
8. <i>De feestelijkheden</i>	246
9. <i>De kosten</i>	256
10. <i>Personalialia</i>	260
LIJST DER PLATEN	273

I.

DE GROOTE UITTOCHT.

Toen, met de beschieting van Antwerpen begin October 1914, de Groote Uittocht begon naar Noord en West heeft menigeen zich angstig afgevraagd, wat er van die stuurlooze zwerverstroepen zou moeten geworden. In radelooze schichtige vlucht werden zij door onheil en rampen de breede baan opgedreven naar het Onbekende, dat lag waar niemand wist en waar men toch heen wou, omdat dáár hoop op verademing was, en zekerheid. Een looze streep aan den horizont was het, die niemand zag, maar ieder instinctmatig voelde. Beladen met den drukkendenlast van hun have en hun hopeloosheid togen zij de donkere dagen en de nog somberder nachten in — de moeders prangend hunne kinderen aan de hijgende, ademlooze borst — de vaders torschend het haastig in zak of deken gebundelde kostbare vrachtje van hun eigendom — de jongeren kruierend de ouden van dagen, suffend over het aangebroken einde der wereld — de gebrekkelijken struikelend over de hobbelige keiwegen of hun eigen vermoeienis.

Een stoet van verdwaasden en ontredderden, sleepend langs wegen en landen en luchten een striemende aanklacht tegen de gruwelen van den oorlog, een opgejaagde kudde van wrokkende gedachteloozen, voortgestuwd door de primitiefste zucht naar zelfbehoud buiten de verschrikkingen van granaatscherf en bom, moord

en brand: zoo trokken zij, sommigen naar de Vlaamsche Kust, de anderen naar de Nederlandsche Grens.

Naar Nederland! Nederland? Wat was Nederland voor die duizenden radeloozen, die er hun heil zochten? Blijkbaar heeft niemand hunner er ook maar een oogenblik aan gedacht, dat hunne voorouders in vroegere eeuwen, tijdens de godsdienstberoerten, dienzelfden lijdensweg waren opgegaan naar de „lage landen bi der zee” en er gevonden hadden troost, vrijheid en later zelfs welvaart en roem. Wat stond den nazaten van de vluchtelingen der zestiende eeuw te wachten in het land, waarvan zij zich nog geen eeuw geleden met geweld hadden afgescheiden? Hoe was daar de toestand sedert den oorlog? Niemand had er een flauw vermoeden van, zelfs diegenen niet, welke in geestelijke verwantschap met de Nederlandsche beschaving hadden geleefd. Velen strompelden er wellicht heen met vrees in het hart, want had men niet gehoord van dat even lichtzinnig verspreide als dwaze gerucht, dat Duitsche troepen over Nederlandsch grondgebied waren getrokken?

Aan de grenzen waakte evenwel de Barmhartigheid. Het geweer werd in den hoek gezet en vreedzame armen steunden moeders en vaders en kinderen, ouden en gebrekkelijken — spijsden de hongerigen, laafden de dorstigen, verpleegden de gewonden. Als een kostbare bloem ontplooidde de menschelijke naastenliefde hare heerlijkste pracht en dra voelden de bannelingen, omringd van zoovele grenzelooze bezorgdheid en zooveel diep medelijden, zich thuis in het gastvrije Nederland; de hardste slaapstede in schuur, stal, school, kerk of schip werd er een zachte peluw.

DE GROOTE UITTOCHT.

5

Nederland was in rep en roer, begaan met zoovele nooit geziene ellende. Duizenden menschen van goeden wil putten zich uit in liefdadige zorgen; over het geheele land werd een net van steuncomiteiten gespannen en waar geen vluchtelingen zich aanmeldden, werden zij gevraagd¹⁾. Spontaan toonde de menschheid haar schoonste eigenschappen en wel op het oogenblik, dat er een sterke twijfel begon te rijzen, of de mensch nog wel mensch was. Het Nederlandsche Volk bleef de schoone taak voorbehouden dien twijfel weg te nemen en aan die taak is het, gedurende dezen langdurigen Wereldoorlog, geen oogenblik te kort geschoten. Het is een sterk en een schoon volk, dat zulke zware plichten heeft kunnen op zich nemen en vervullen.

Langs alle wegen, met alle treinen, welke naar „Holland” liepen, stortte de stroom van vluchtelingen het land in. Limburg had reeds in Augustus 1914 de verschrikkingen van den oorlog leeren kennen en geholpen met eene van diepe, haast onbegrensde, genegenheid voor de Belgen getuigende liefdadigheid, waaraan zelfs een zeker enthousiasme niet ontbrak. Thans was het de beurt aan Noord-Brabant en Zeeland, inzonderheid Zeeuwsch-Vlaanderen. Tilburg, Breda, Roosendaal, Bergen-op-Zoom, Hontenisse, Hulst, Axel, Sas-van-Gent en tal van andere, zoo niet alle tusschen deze centra der vluchtelingenbeweging liggende gemeenten, kregen vluchtende Belgen te herbergen. Het totaal aantal

¹⁾ In het bijzonder dient hier gewezen te worden op het zoo verdienstelijk werk van het *Nederlandsch comité tot steun van Belgische en andere slachtoffers* te Amsterdam, dat reeds in Augustus 1914 werd opgericht en sêdert dien onafgebroken zijn liefdadige taak heeft voortgezet.